

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יא, תש"כ

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

ואין בדעתנו להמשיך בוויכוחים שבין הדעות על דפי "לשונו לעם".
עיקרי הנימוקים של הדעות השונות כבר נאמרו, ואין בוויכוחים
הנוספים ללבן את הדברים ליבון נוסף.

אולם המאמר, המובא לעיל, מנתח את הבעיה מכמה בחינות,
שלא ניתנה הדעת עליהן במידה מספקת עד כה, ומשום כך ראינו
לפרסמו. מסקנותיו של המחבר אינן חדשות, אבל ביסוסן הענייני
יש בו חידוש, והוא עשוי להנחות את מחשבתו של כל מי שיש לו
זיקה לבעיתנו. ברור כי מסקנותיו המעשיות של המאמר הן של
המחבר בלבה, ואין לראות בפרסומן כאן נקיטת עמדה מצד "לשונו
לעם".

א"ל פאיאנס

יִזְמָה או יִזְמָה ?

ב"דבר" מיום ד', י"ג בסיוון קובע ד' ב'ג', כי יִזְמָה
בקמץ קטן "זהו שימוש משובש ומתנגד לניקוד התנכ"י",
שכן "כל המלים בתנ"ך במשקל יִזְמָה, המתחילות ביו"ד
מנוקדות חיריק מתחת היו"ד: יפעה, יקרה, יראה, ישרה,
יתרה. ולכן יש לנקד יִזְמָה".

אולם, בדיקה קלה תוכיח לנו, כי הנחה זו אין לה
על מה שתסמוך.

א. השם "יִשְׂרָה" בנפרד איננו בתנ"ך; יש רק "וביִשְׂרָת
לבב" (מלכים א ג, ו) — בסמיכות, ואפשר שהנפרד איננו
יִשְׂרָה אלא יִשְׂרָה, דוגמת "וכל היִשְׂרָה יעקשו" (מיכה ג, ט).

השם יִקְרָה אִף הוּא אִינוּ נִמְצָא בַתנ"ךְ בְּצוּרָה זוּ; יִשְׁנָה
"פֶּנֶת יִקְרָת" (ישעיה כח, טז) — צוּרָה עֲתִיקָה, וְאִין לְמֵדִים
מִמֶּנָּה. אֲשֶׁר לְשֵׁם "יִתְרָה" הִרְיָהוּ שֵׁם נִקְבָּה שֶׁל יִתְר, כְּמוֹ
כְּבֹשֶׁת — כְּבֹשֶׁת, הֵינּוּ מִן הַסְּגוּלִיִּים, וְאִינוּ שׂוֹיךְ כֻּלָּל לְמִשְׁקַל
הַנְּדוּן. נִשְׂאָרוֹ אִפּוֹא רַק "יִפְעָה" וְ"יִרְאָה". וְהֵאֲחָרוֹן עִיקְרוֹ
שֶׁם-פְּעוּלָה, כְּפִי שִׁמְעִיד שִׁימוּשׁוֹ: "אֲשֶׁר יִלְמְדוֹן לְיִרְאָה
אוֹתִי" (דְּבָרִים ד, י) וְעוֹד. וְהִרִי זֶה יִסוּד רֹפֶף מִלְהַשְׁתִּית
עֲלִיו אֶת הַכֻּלָּל שֶׁ"כֹּל הַמְּלִים בַתנ"ךְ בְּמִשְׁקַל יִזְמַח הַמִּתְחִילוֹת
בְּיוֹד מְנוֹקְדוֹת חִירִיק תַּחַת הַיּוֹד"...

ב. שְׁמוֹת בְּמִשְׁקַל "יִפְעָה" "יִרְאָה" מְצוּיִים בְּשִׁפְעַ
בְּמִלִּים הַמִּתְחִילוֹת בְּאוֹת אַחֲרֵת, וְלֹא דוּקָא בְּיוֹד, כְּגוֹן:
שְׂמַחָה, שְׁנֵאָה, זְקֵנָה, קֶרְבָּה וְעוֹד וְעוֹד. הוּוֹה אֹמֵר: לֹא
הַיּוֹד גּוֹרֵמֵת אֶת הַחִירִיק.

ג. כִּי גַם הַיּוֹד סוֹבֵלֵת יִפֵּה אֶת הַקֶּמֶץ הַקָּטָן — יַעֲדוּ
שְׁמוֹת-הַעֲצֵם הַפְּרָטִיִּים: יִקָּטָן, יִקָּשֶׁן, יִקָּתָאֵל, יִקָּנַעִם, יִטְבֵּה,
יִטְבַּתָּה וְכדוֹמָה.

ד. נִגִּיחַ לְרַגְעַ, שֶׁבַתנ"ךְ מְצוּיִים, לְמִשְׁלַל מִן הַשְּׁמוֹת
הַמִּתְחִילוֹת בְּעִי"ן רַק עֹזְרָה, עֲמָדָה, עֲבָרָה, עֲדָנָה, אֹן, בְּלִי
סִפְקַ, הִיָּה נִמְצָא מִי שֶׁהִיָּה מְסִיק מְעוֹבְדָה זֶה, כִּי כֹל הַשְּׁמוֹת
מְסוּג זֶה מְנוֹקְדִים סְגוּל תַּחַת הַעִי"ן. לְמִזְלָנוּ מוֹפִיעִים בַתנ"ךְ
גַּם הַשְּׁמוֹת עֲרָמָה, עֲקֵבָה, עֲצָמָה, הַמְּנוֹקְדִים קֶמֶץ קָטָן תַּחַת
הַעִי"ן, וְשׁוֹב אִין אֲנוּ צְרִיכִים לְהַזִּיר עֲצָמָנוּ מִמִּשְׁקַל זֶה.
ה. כִּבְר אֵמֵר מִנְחָם בֶּן-סְרוּק בְּמַחְבֵּרְתּוֹ, כִּי הַתנ"ךְ

* בְּסִפְרִים אַחֲרִים — בְּצִירָה.

לא נוצר לשם לימוד הלשון העברית, ולפיכך לא נמצא בו
אלא את החומר הלשוני, שהיה צריך לתוכנו ולעניינו. נקל
לשער, שאילו היו לנו 28 ספרים בתנ"ך, במקום 24, היינו
מתעשרים בכמה משקלים נוספים, ובתוכם גם כאלה המתחילים
ביו"ד מנוקדת בקמץ קטן!

ו. ההבדל של ד' ב"ג' בין יזמה לבין "ישפה", לפי
שבמלה זו "ההברה האחרונה מנוקדת בסגול וּלֹא בקמץ",
אינה מדויקת. השוני העיקרי הוא בזה שהקמץ של יִשְׁפָּה
הוא קמץ גדול, ולא קמץ קטן.

ז. ד' ב"ג' כותב: "יזמה היא מלה מחודשת, אבל
שורשה הוא תנ"כי" ("כל אשר יזמו לעשות" (בראשית יא, ו)
— — ולכן יש לנקד יִזְמָה".

על טענה זו יש שתי תשובות:

1. יום יום מתחדשות בלשוננו מילים, ששורשיהן הם
תנ"כיים, ועיקר חידושן הוא בצורות שהן לובשות לפי
המשקלים השונים. ואין לגזור: רק משקל כזה ראה וקדש.
2. המלה יזמה נתחדשה על ידי בן-יהודה, ודווקא
בקמץ קטן תחת היו"ד. לכתחילה לא הייתה דעת המדקדים
נוחה מצורה זו, שכן אותו פסוק מדבר בעתיד, ומסתבר
שהפועל יזמו הנ"ל הוא שינוי-צורה במקום יזמו היינו עתיד
משורש זמם, ולא עבר משורש יזם. אולם כיוון שמלה זו
נתקבלה ונשתרשה בפה ובכתב, ושוב אי-אפשר בלא היא,
התירוה, שהרי מצינו אחווה כזו גם בין השרשים שזמם —

1. בספרים אחרים — בצירי.

ישם («והבמות תישמנה», יחזקאל ו, ו; ומכאן השמות: ישימות, ישימון); ולא עוד אלא שכבר זמן רב לפני בן-יהודה גזרו משורש יזם שם-פעולה: יזימה. לפיכך עלינו לנהוג כ"רוב הנואמים" ולקיים את היזמה של בן-יהודה כהווייתה: יזמה!

נ"ב

לאחר שנכתבו הדברים הנ"ל נתפרסמה ב"דבר" (י"ז בסיוון ה"ש"ך) השגה על קביעתו הנ"ל של ד' ב"ג, מאת ראובן טיוון. הוא מונה בין השמות התנ"כיים במשקל "חכמה" גם את השם אִזְלָה אולם השם אִזְלָה הוא מחודש, ואינו בתנ"ך. "אזלת יד" (דב' לב, לו) הוא, כידוע, צורה עתיקה של פִּעֵל, (עבר, נסתר). כן הוא מיחס למשנה את השם עֲגָמָה; ואף זה מחודש; במשנה נמצא רק השם עֲגָמָה (עין פתוחה), "עגמת נפש" (מגילה ג, ג). לבסוף הוא מביא בין השמות במשקל פִּעֵלָה את השם בְּכָרָה. אבל בְּכָרָה הוא שם נקבה של בְּכָרָה, מן המשקלים הסגוליים, ואינו עניין לכאן.

אל"פ

ע ד ו א ב י נ ר י

הערות ללשון הדיבור ולשון התלמוד

א. "הסרט מציג"

"איזה סרט מציג בקולנוע פלוני?" — משפט מעין זה הפך כמעט לנחלת הרבים, אף כי השימוש הנכון הוא: "איזה סרט מציגים?", או: "איזה סרט מוצג?"; שהרי הפועל